

Anneler ve Kızlar: *Unless* Romanı'nda Kadın Dayanışmasının Gerekliliği

Mothers and Daughters:
The Necessity of Woman Solidarity on Novel "Unless"

Natali ESAYAN

Ok., Marmara Üniversitesi / Doktora Öğr., İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı

Özet

Feminizmin kadının erkek-egemen toplumda sahip olduğu ikincil konumunun nedenlerine ilişkin getirmiş olduğu en temel açıklamalardan biri, doğa/kültür ve kamusal/özel alan karşıtıklarında yatar. Bu karşıtıklarda, kadın daha alt konumda yer alan doğa ve özel alanla özdeşleştirilir. Kadının özel alana hapsedilmesiyle ilgili olarak birçok feminist eleştirmen ve yazar, aile içindeki rol dağılımının yeniden düzenlenmesinin gerektiğini vurgulayarak, kadının özgürleşmesi yolunda alternatif politik stratejiler geliştirmeye çalışmaktadır. Bu anlamda atılacak olan en büyük adımlardan biri, kadınlar arasında bir dayanışma sağlanması ve anne ve kızlar arasındaki ilişkinin yeniden düzenlenmesidir.

Bu çalışmanın amacı Carol Shields'in *Unless* adlı romanından yola çıkarak, özellikle Irigaray'in bakış açısıyla, anne-kız arasındaki ilişki ve ataerkil düzenden çıkış olarak önerilen kadınlar arası bir dayanışmanın gerekliliği konularını incelemektir. Anne-kız ilişkisinin temsil edilmediği pederşahi kültürde, kadınlar bir kimlik edinemedikleri ve sahip olabilecekleri tek rol annelik olduğu için, bu tek konuma sahip olmak için birbirleriyle rekabet halindedirler. Irigaray'e göre, kadının bir kimlik edinebilmesi için öncelikle bu yatay ilişki, yani kadınların birbirleriyle olan ilişkisi düzeltilmelidir. Bunun gerçekleştirilmesi için de öncelikle anne-kız arasındaki ilişki yeniden yapılandırılmalıdır.

Bu çalışmada öncelikle romanın izleğinden kısaca bahsedilmiş, bu izlekten yola çıkarak da kadınların ataerkil düzende sahip oldukları konumun nedenlerine ilişkin açıklamalardan sözedilmiş ve bu durumdan çıkış için önerilen çözümlerden bahsedilmiştir.

Abstract

My work aims to explore in *Unless* the interface between mother and daughter and the theme of solidarity between women towards woman's emancipation, especially from Irigaray's point of view. Chodorow propounds that "[w]omen mother daughters who, when they become women, mother" (Chodorow, 1984:209). This statement alone accentuates the role the mothers play on the way their daughters view motherhood. Irigaray too deals with the theme of motherhood. She ascribes women's inferior position vis-à-vis men and their lack of identity in patriarchal culture to the fact that women have been relegated to the role of mothers, which is also conducive to their constant rivalry. For Irigaray, the crux of the problem lies in the unsymbolised mother and daughter relationship. She espouses that in order to destabilise or undermine the patriarchal order, the solidarity between women is a must in welding a strong defence mechanism. In order to realise it, the relationship between the mother and daughter must first be revised. In this work, in order to be able to predicate the theoretical framework upon the plot, firstly the plot of the novel is briefly summarised, then some of the reasons of the inferior position of women in patriarchal society are highlighted and the offered solutions are pointed out.

Edebiyat, kadın, feminizm / Literature, woman, feminism

Feminist teorisyenler ve yazarların, kadınların erkek-egemen toplumda sahip oldukları konumlarının nedenleriyle ilgili olarak farklı açıklamalar getirmelerine rağmen, bu açıklamaların merkezinin doğa/kültür ve kamusal/özel alan karşıtlıklarının oluşturduğu gözlemlenir. Erkekler bu karşıtlıkta üstün olan kültürle yani akılla özdeşleştirilirken, kadınlar doğayla yani bedenle, yani arzularla, acılarla ve kirlilikle özdeşleştirilirler. Bunun bir nedeni, erkeklerin kültürel anlamda, kadınların da "doğal olarak" bir şeyler ürettiklerinin, yani üreme kapasitelerinin vurgulanmasıdır. Bu bağlamda kadınların sembolik olarak daha alt konumda görülmelerine getirilen bir açıklama da, kadınların "kirlenen" olarak kodlanmış olmalarıdır. Kadınlar her ay ve çocuk doğururken kirlenirler. Kadınların özel alanla özdeşleştirilmeleri de üreme kapasiteleriyle yakından ilgilidir. Kadınlar çocuk doğurdıkları için özel alana mahkumken, erkekler kamusal alanda varlık gösterirler. Kadınların erkeklerle eşit derecede önemli tarihsel ve kültürel gelişmelerde rol alamamalarının sebebi de işte bu yüzdendir.

Simone de Beauvoir gibi bazı feministler, anneliği ve ev kadınlığını olumsuzlarken, birtakım feminist eleştirmen ve yazarlar da, tam tersine bu konuyu önemseyip, evkadınlığı ve annelik konularını ele almakta, kadının ev içindeki ikincil konumunun nedenlerine dair açıklamalar getirmektedirler. Aile içindeki rol dağılımının yeniden düzenlenmesine çalışarak, kadınların özgürleşmesi yolunda alternatif politik stratejiler geliştirmeye çalışmaktadırlar. Radikal feministler, evkadınlarının, örneğin politik mahkumlar olduklarını ya da kadınların asıl proleterler veya asıl ezilen sınıf mensupları olduklarını ileri sürer ve kadının ev içindeki konumunu "*dahili sömürgeleştirme*" (Stern, 1965:14) olarak tanımlamaktadırlar.¹

Kadınlık ve anneliğin sorunları üzerine yazan Nancy Chodorow, kadınların özel alana hapsolmalarını onların çocuk doğurmalarına bağlar. Chodorow'a göre (1984) pederşahi kültürlerde cinsel rol dağılımı heteroseksüel evliliği zorunlu kıldığından, bu durum kadını annelik yapmaya, dolayısıyla da özel alanda yaşamaya mecbur bırakır. Kurumlar, sosyal kriterlere göre tanımlanırlar ve kamusal alan toplumu ve kültürü oluşturur. O nedenle de erkeklerin kamusal alandaki varlığı toplumu eril olarak tanımlar. Kültürel ve siyasi açıdan kamusal alan özel alana hükmettiğinden, kamusal alana hakim olan erkek dolayısıyla kadına da hükmeder. Böylece de, gücü ellerinde tutan erkekler ücretsiz ağır iş olan ebeveynliği yapmama hakkına da sahiptirler. Luce Irigaray de evdeki işbölümünün kadınları ve çocukları, erkeklerin köleleri konumuna düşürdüğünden bahseder çünkü kadının fonksiyonunu ve rolünü belirleyen erkeklerdir. Kadınlara sadece erkekler tarafından kullanılan ve alınıp satılabilen mal gözüyle bakılır.

Kadınların rolünü belirlemelerinin yanı sıra, kadınları tanımlayan da erkeklerdir. Bu konuyla ilgili olarak, İngiliz WAWAW grubunun bir dergide yayınlanmış olan makalelerinden bir alıntı yapmak yerinde olacaktır:

"Erkeğin egemenliği altında yaşayan kadınların konumu genellikle erkeğin onayına bağlıdır. Eğer boyun eğmezsek ağır cezalar öderiz. Bu, birçok kadının kendini sakatlaması ve incitmesi ve bu uğurda müthiş bir zaman, enerji ve kaynak harcaması anlamına gelir. Moda bizi melekler, fahişeler, taş bebekler ve kocakarılar olmak üzere sınıflandırır. Bu, erkeğin gücünün muhafaza edilmesinde önemlidir. Bu durum birbirimizi müttefik olarak görmemizi engeller, aksine birbirimizi düşman olarak kodlamamıza ve sürekli rekabet içinde olmamıza neden olur" (1985:255).

11

Bu alıntıda üzerinde durulan en önemli noktalardan biri, kadınların birbirleriyle rekabet halinde olduklarıdır. Luce Irigaray'e göre kadınların varolan sembolik düzenin dışına çıkıp, yeni bir düzen yaratamamalarının ilk sebebi - açıkça itiraf etmeseler bile - birbirleriyle girdikleri bitmek tükenmek bilmeyen rekabettir. Irigaray'ın sıkça üzerinde durduğu, kadınların birbirleriyle dayanışması konusu bence de feminizm adına - zor da olsa - başarılmaya çalışılması gereken en temel noktalardan biridir. Eğer feministler ve kadınlar günlük yaşamlarında birbirleriyle rekabete girmeyi aşamayacaklar ve birbirlerine destek olmayacaklarsa, üretilen bunca teorinin kime ne faydası olabilir? Kanadalı roman yazarı Carol Shields'ın *Unless* adlı romanında işte bu konu üzerinde durulur ve kızların kimlik oluşumunda annenin önemi ve kadınlar arası bir dayanışmanın gerekliği vurgulanır.

Bu romandaki asıl karakterler olan Reta ve partneri Tom Winters, üç kızlarıyla birlikte mutlu ve rahat bir yaşam sürmektedirler. Tom bir aile hekimidir. Reta ilgili bir anne, sadık bir eş ve iyi bir ev hanımıdır. Zamanının büyük bir bölümünü çocuklarıyla ilgilenmeye ve ev işlerine ayırmaktadır. Ancak aynı zamanda, çatı katındaki odasında çeviriler yapar ve romanlar yazar. Ancak bu sözde emniyetli, "fasafiso" günlük yaşamın anlatımı, aniden bir yoksunluk ve yitirme temasına dönüşür çünkü bilinmeyen bir nedenle, Reta'nın kızlarından biri olan Norah evden kaçır ve sokaklarda yaşamaya başlar. Norah'nın neden evden kaçtığıysa, romanın gidişatı içinde yavaş yavaş okura açılır: Norah, annesinin ataerkil düzeni içselleştirmiş olduğunu ve onunla sembolik düzen dışında bir iletişim kuramayacağını farketmiştir. Bu duruma daha fazla katlanamayıp evden kaçmıştır. Romanın izleği boyunca da, Reta kızının evden kaçma nedenini yavaş yavaş anlayacak ve ancak romanın sonunda anne ve kız birbirleriyle uzlaşabileceklerdir.

Reta kızının evden kaçması konusunda düşünürken yaptığı hataları farketmeye başlar. Reta'nın yaşamıyla ve kızıyla ilişkisi konusunda farketmediği gerçekler, kadının özgürleşmesi yolunda başarılmaması gereken noktalar hakkında ipuçları verir. Öncelikle, Reta'nın davranışlarının Norah'nın hayatını bu denli etkilemesi, kimlik oluşumunda annenin rolü konusunda önemli ipuçları verir. Chodorow 1978 yılındaki konuşmasının açılış dizesinde şöyle der: *"Kadınlar, kadın olunca anne olan*

kızlara annelik ederler" (1984:209). Bu söz annelerin, kızlarının anneliğe bakış açılarında oynadıkları rolü vurgulaması bakımından önemlidir. Chodorow anneliğin kendi kendini ürettiğini, yani ezilen tarafın kendi ezilmişliğini kendisinin yarattığını söyler. Bunun nedenlerinden biri de kız çocuklarının anneleriyle özdeşleşip, büyüyünce anne olmayı istemeleridir. Yani Chodorow'a göre, annelik doğuştan gelen bir içgüdü değildir, sosyal süreçler sonucunda oluşan psikolojik bir yapıya sahiptir; annelik bu şekilde sonradan içselleştirilmiş bir roldür. Eğer annelik kendini üretiyorsa, bu zincirin kırılması ve rollerin yeniden düzenlenmesi kadınların özgürleşmelerinde esastır.

Romanın hemen başında yer alan ve kitabın bütününe hakim olan Norah'nın evden kaçması, yani yoksunluk/kayıp teması, kadının sembolik düzendeki konumuna işaret etmesi bakımından da büyük önem taşır. Irigaray psikoanaliz, dil ve kültür kurumlarını kadınların yoksun olduklarını varsaydıkları gerekçesiyle eleştirir. Bu kurumlara göre kadın, erkeğin sahip olduğu birtakım ayrıcalıklardan yoksundur ama bunları da "hak eder" sosyal konum, kamusal alanda varlık, özerklik, bağımsızlık ve kendine ait bir kimlik. Cinsel açıdan kadının penis sahibi olmaya duyduğu özlem temel noktadır. Irigaray'e göre, cinsel açıdan kadının eksik, erkeğinse tam olarak algılanması sembolik düzen tarafından sahneye konan bir oyundur.

Norah evden kaçtıktan sonra, annesi Reta'nın farkettileri temel noktalardan biri kadınların boyunduruk altına alındıkları ve ataerkil düzende öteki konumuna getirildikleridir. Kendinin ve etrafındaki kadınların durumunu şöyle özetler:

...dünya ikiye bölünmüş, bir tarafta doğuştan, hatta gebelikte elle-rine güç verilenler ve sonsuza dek evet diyen görünürde rastgele kromozom faktörüyle kodlananlar, ve öte yandan Norah gibiler, Danielle Westerman gibiler, annem gibiler, kayınvalidem gibiler, benim gibiler, ve tanımlanmamış ötekiliğin içine düşüp, böylece kendini ifade etme ve kendi hayatına sahip çıkma güçlerinin, vücudunu kapatma ve ağzını mühürleme ve Büyük Patlama'nın havai fişeklerine ve kayıp giden yıldızlarına ve göz kamaştırıcı ışığına karşı hiçbirşeymiş gibi durma dürtüsüyle yer değiştirmiş olduğu bizler. İşte sorun burada (Shields, 2003:270-271).

Irigaray'a göre bu problemin kökü, temsil edilmeyen anne-kız ilişkisinin² kadınları annelik fonksiyonuna indirgeyerek, onları bir kimlik oluşturmaktan alıkoymasında yatar.

Temsil edilmeyen bir anne-kız ilişkisi kadınların sembolik düzende annelikten başka bir kimlik oluşturmalarını hemen hemen imkansız hale getirir ve böylece kadınların batı metafiziğine karşı tehdit oluşturmaları engellenmiş olur... Aynı'nın metafiziğine karşı gerçek bir tehdit olmaları mümkün olmaktan çıkar. Kadınlar böylece "arta kalan," "eksik erkek," "alışveriş nesnelere" vs. olarak kalırlar (Whitford, 1991:77).

Erkekler için temel ontolojik kategori kelimenin hem sözlük hem de mecazi

anlamıyla "konut/mesken"dir (*habiter*); erkekler evlerde, kadınlarda, kasabalarda, dilde, kavramlarda, teorilerde vs. yaşarlar. Öte yandan, kadınların bu kültürdeki ontolojik konumları "evsiz barksızlıktır" (dereliction), bu da onların bir kimlik sahibi olamamaları anlamına gelir. Kadınların bu kimlik karmaşasıdır onları birbirine düşürüp, birbirlerini sevmelerini hemen hemen imkansız kılan. Kadınların ataerkil düzende sahip oldukları tek kimlik anneliktir. Erkeklerin kadınları anneleri yerine koymaları, kadınların da birbirleriyle sonsuz bir rekabete girmeleri işte bu yüzdendir, çünkü annelik pozisyonu tek olduğundan, kadınlar bu yer için birbirleriyle sonsuz bir mücadele vermek durumunda kalırlar.

Irigaray, kadının bir kimlik edinebilmesi için öncelikle bu yatay ilişkinin, yani kadınların birbirleriyle olan ilişkilerinin düzeltilmesi gerektiğini söyler, bunun için de öncelikle anne-kız arasındaki ilişki düzeltilmelidir. Romanda kızın annesinden kopuşunu, Reta'nın arkadaşlarından biri olan Gwen'in erkek arkadaşının kendisinden kötü koktuğu gerekçesiyle karın deliğini, yani sembolik olarak anneyle olan son bağı kapatmasını talep etmesiyle temsil edilir. Irigaray'e göre "[a]nne/kız, kız/anne arasındaki ilişki toplumumuzda patlayıcı bir unsurdur. Çünkü bu ilişkiyi gözden geçirmek ve değiştirmek ataerkil düzenin altını oymak demektir" (Whitford, 1991:77). Ancak kadınlar tam da bu yüzden "eksik etek" olarak tanımlanmaktadır; çünkü anne-kız ilişkisi ataerkil düzende temsil edilmemektedir. Irigaray modern toplumu aslında heteroseksüel değil, hom(m)o-seksüel olmakla suçlar, yani, ona göre varolan düzen erkeklik göstereni (*masculine signifier*) altında bir aynılık cinselliğidir (*a sexuality of the same*). Bu nedenle, Irigaray, varolan "heteroseksüel" düzeni yeniden yapılandırmayı, daha doğrusu gerçek anlamda heteroseksüel bir düzen inşa etmeyi amaçlar. Batı kültürünün annenin cinayeti üzerine kurulu olduğunu iddia ederek, bireyin anneye minnet duymasını yani köklerini önemsemesi gerektiğini, dişi soy kütüğünün (*maternal genealogy*) yaratılmasını ve bunun anne ve kız ilişkisini temsil etmesi gerektiğini söyler. Bu ilişkide anne, hem anne hem de kadın olabilmelidir. Böylece de kadınlar annelik fonksiyonuna indirgenmez ve birbirleriyle rekabete girmezler. Fakat bütün bunların gerçekleşebilmesi için yeniden doğum şarttır. Romanda bu durum, Norah'nın sokakta yaşamasından dolayı zatüreeye yakalanıp hastanede dokuz ay kalmasıyla sembolize edilir.

Irigaray, kadınların 'Babanın Oyunu'nda nesnelere ve rakiplere olmalarından ziyade, kendi gerçekliklerinin aktörleri olmalarını ister. Bu da ancak anne ve kızların birer kadın olup kendi farklılıklarını vurgulamalarıyla mümkün olabilir. Irigaray şöyle der: "Annelik mutluluğuna (son sığınak) veda edip, annelerimizle kadın kadına karşılıklı bir ilişki kurmalıyız, öyle ki bu ilişkide onlar da kendilerini bizim kızlarımız olarak hissedebilmeliler" (1995:50). Anne-kız ilişkisinin temsil edilmediği sembolik düzende, kadınlar arasında bir dayanışma kurulması şarttır. Bu tür bir besleme ve destek tam da Norah ve Reta arasındaki ilişkide eksik olan şeydir. Bütün bunların farkına varan Norah'nın evden kaçışı, Reta'nın Irigaray'in bahsettiği bu eşitlikçi ilişkiye sürüklenmesine neden olur.

Birtakım eleştirmenlerin ataerkiyi, erkeklerin kadın ve çocuklar üstünde kurdukları egemenliğin bir belirtisi olarak tanımladıkları düşünülürse, Reta'nın ataerkil sisteme hizmet ettiğini iddia etmek yanlış olmaz. Bu durum Norah'nın, annesine gelecek hakkındaki planlarını söyledikten sonra Reta'nın verdiği tepkide açık görülmektedir. Norah annesine okulu ve erkek arkadaşını bırakacağını söyleyince, Reta onu şöyle azarlar: "*Bugün babanla konuşmak zorundasın!*" (Shields, 2003:131). Norah'yı anlayıp ona yardımcı olmaya çalışmak yerine, onu babasıyla karşı karşıya getirmeye çalışması, Reta'yı düzenin bir koruyucusu konumuna getirir. Bu da zaten Norah'nın annesini son ziyareti olacaktır. Bu son konuşmadan az önce Norah annesiyle bedensel bir birlik (*bodily encounter*) kurmaya çalışmıştır: "*Eğilerek belime sarıldı, alnını karnıma bastırarak baş parmağıyla sabahlığının kemerine tutundu*" (Shields, 2003:128). Ancak annesi onu bu şekilde paylayınca, annesinin ataerkil düzeni içselleştirmiş olduğunu ve onunla sembolik düzen dışında bir iletişim kuramayacağını farkeder ve evden kaçır. Irigaray'ın de dediği gibi, "*ataerkil düzenimizde kız çocuğu annesiyle olan ilişkisini kesinlikle kontrol edemez*" (1985:43).

Bir keresinde Norah bir taraftan ayakkabıcıda ayakkabı denerken, bir taraftan annesine düğün yemekleriyle ilgili sorular sormaktadır. Norah şöyle der: "*Bu ayakkabılardan nefret ediyorum*" (Shields, 2003:70). Bu da Norah'nın ataerkil düzenin kendisine dayatmaya çalıştığı hiçbir şeyi kabul etmeye niyeti olmadığına işaretler. Zaten babasının otoritesini kabullenmek istemediği için evden kaçır. Annesi babasıyla resmen evlenmemiş olabilir ama bu, düzene karşı bir tavır sayılmaz çünkü evlenmemek 1960'lı yılların bir modasıdır. Evlenmediği halde partnerinin soyadını alarak ve de onun düzenine ayak uydurarak Reta zaten özerkliğini elden bırakmıştır.

Norah evden kaçtıktan sonra, Reta'nın farkettiği başka bir nokta da, kadınların edebiyat dünyasından dışlanmış olduklarıdır. Reta birtakım editörlere bu durumu eleştiren mektuplar yazar, ancak bunları bir nedenle göndermez. Reta'nın bu ve birtakım diğer konularda edinmiş olduğu içgörüler, yazmakta olduğu romanın örgüsünde ve yaptığı izlek değişikliklerinde de farkedilir. Norah'yı kaybettikten sonra, Reta kitabına daha çok zaman ayırır; yazdığı roman adeta kayıp kızının yerini almıştır. Hayatında yaptığı hataları yavaş yavaş anlamasına paralel olarak, özellikle kitabındaki baş karakterler olan Alicia ve Roman'ın birbirleriyle olan ilişkilerinin de zamanla değiştiği gözlemlenir. Başlangıçta Alicia ve Roman hemen hemen erkek-egemen düzenin birer temsilcisi gibidirler. Alicia bir birey olmaktan çok uzaktaki, Roman'ın isteklerine boyun eğen bir kızdır. Ancak zaman geçtikçe, Reta Alicia'nın kaderini değiştirmeye başlar:

Alicia'nın Roman'la evliliği ertelenmeli. Romanın gidişatını şimdi daha iyi anlıyorum. Alicia'nın bir partneri olmamalı. Dünyadaki yalnızlığı onun cenneti, hep de öyleydi, ve bunu neredeyse feda edecekti, daha doğrusu, ben, bir yazar olarak, bunu ondan almak üzereydim... Alicia kendini anlamada ilerleyecek ve ona ayrılan sayfalar çoğalacak (Shields, 2003:172-173).

Romanın sonunda Alicia Roman'dan ayrılır ve Çin'e şiir okumaya gider.³ Reta'nın yeni editörü Arthur ise, romandaki izlek değişikliğinden çok rahatsız olur ve bu konuda Reta'ya birtakım eleştiriler getirir, daha doğrusu onu bu değişiklikleri yapması konusunda zorlar. Getirdiği eleştiriler ve istediği değişiklikler birçok açıdan Arthur'ı ataerkil düzenin bir savunucusu haline getirir: "[Alicia] -- iddia edemez, -- disiplinsiz, -- Roman'ın yaptığı gibi konsantre olamaz -- hakkında fikir değiştirir, -- eksik" (Shields, 2003:286).

Ataerkil düzenin kadınlar hakkındaki iddiaları gözönünde bulundurulduğunda, bu satırların sadece Alicia'ya değil tüm kadınlara yönelik olduğunu iddia etmek yerinde olur. Arthur Reta'dan kitapta daha birçok değişiklik yapmasını ister:

"Bir liste yaptım. İşte şöyle. Birincisi, Roman konusu var. Rolünün genişletilmesi gerekiyor. İç dünyası. Atalarının ülkesine hacca gitmek istemesi. Bunu romanın merkezi olarak görüyorum."

"Ama asıl odak Alicia - sandım ki - yani, onu iyi olduğu için takdir ettiğini söylemiştin. Bunu telefonda söyledin, hatırlıyor musun?"

"İyilik ama büyüklük değil. Bunu kim söylemişti?"

...

"Düşündüm de Roman'ı tromboncu değil kemancı yapmalısın. Keman kulağa daha ciddi geliyor, yani, bir enstrüman olarak..."

"Ah, sanırım bunu yapamam -"

"İlk kitapta tromboncu olduğu için tromboncu olarak kalması gerektiğini düşünüyorsun. Ama bence bu devam konusundan vazgeçersek Reta, Roman herşey olabilir. Orkestra şefi bile olabilir. Yada bir besteci."

"Ve Wychwood City -"

"Kolaylıkla New York'ta yaşayabilir. Yada Boston'da. Şikago? Evet, belki de Şikago'da..."

"Ah, sanmam, artık."

"Birdenbire, hayatının ortasında, daha fazlasını istiyor. Daha fazlasına özlem duyuyor."

"Kim?"

"Roman."

"Ah."

.....
"... Gerçek aşkı tabii ki Sylvia. Roman'ın isteklerine duyarlı... Ben Roman'ın, kitabın merkezi olmasından bahsediyorum, ve Alicia, bütün çekiciliğine rağmen, bu role uygun değil..." (Shields, 2003:283-285)

* Arthur romanın izleğinin Roman'ın daha saygın ve ciddi bir karakter olmasını sağlayacak şekilde değiştirilmesi gerektiğine inanmaktadır. Roman'ın daha ciddi bir işi olmalı, daha ciddi bir enstrüman çalmalı ve romanın merkezi olmalı. Kadının rolü de sadece erkeğin isteklerini tatmin etmek olmalı. Dahası Arthur, Reta'yı kendi ismi yerine R. R. başharflerini kullanmaya ikna etmeye çalışır. Ancak Reta başharfleri kullanmanın onun bir erkek yazar gibi algılanacağına yol açacağını söyleyerek bu önerisine karşı çıkınca, Arthur Reta'ya artık cinsiyetçi düşünmemesini, olaylara daha evrensel bakmasını söyler. Arthur'un bu iddiası önemlidir çünkü feministlere göre ataerki, evrensellik ve mantık üzerine kuruludur. Carole Pateman (Yuval-Davis, 1997:7) ataerkinin Fransız akımıyla beraber kardeşliğe dönüştüğünü söyler, bu kardeşlik düzeninde erkekler kamusal alanda birbirleriyle eşit bir düzene sahip olmak için toplumsal bir sözleşme yapmışlardır, ancak özel alanda kadına hükmetme yetkileri vardır. Irigaray'e göre de "*Aydınlanma değerlerinin kadına uygulanmadığı açıktır... Hümanist özne, liberal politik düşüncenin çekirdek bireyidir, toplum sözleşmesine iştirak eder ve her zaman erildir*" (Whitford, 1991:16). Irigaray buna çözüm olarak da cinsiyetli haklar (*sexuate rights*) talep edilmesini önerir: Erkek ve kadın arasındaki farklar vurgulanmalı, iş sistemi ve hedefleri kadın ve erkekler tarafından tanımlanmalı, sosyal haklar ve görevler bu farklılıklar üzerine kurulmalı ve bunlar yasaya yazılmalıdır.

Arthur'un karşı çıktığı diğer bir konuya, Reta'nın bu kitabının adını Thyme in Bloom koyarak, bunu ilk kitabı *My Thyme is Up*'in devamı yapmak istemesidir. Bunun yerine kitabın adını sadece Bloom koymasını ister, böylece bu kitap bir öncekinin devamı olmayacak ve Reta kendi önerdiği değişiklikleri yapabilecektir. Arthur'un önerdiği bu isim önemlidir çünkü bu, baba ve oğulların edebi tarihi (*patrilineage*) kavramını ortaya atan kişiye, Harold Bloom'a bir göndermedir. Bloom edebi mücadeleyi, her bir oğulun babasına karşı vermiş olduğu Oedipus mücadelesi olarak tanımlar ve kadının bu yaratma sürecine erkek yazarın ilham perisi olarak iştirak ettiğini öne sürer. Irigaray, ataerkiyi, "*babalar ve oğulların tarihine ve erkek kardeşler arasındaki rekabete olan özel saygı*" (Whitford, 1991:23) olarak adlandırır. Bloom'un teorisine karşı, feminist yazar ve eleştirmenler, "*matrilineage*," yani anneler ve kızların edebi tarihi kavramını ortaya atmışlardır. Anneler ve kızlar arasındaki ilişkide de bir dayanışma olmalıdır. İşte Arthur bütün bu önerileriyle bunu yıkmaya çalışır.

Arthur'un getirmiş olduğu öneriler, kadınların erkek-egemen düzende nasıl tek başlarına önem taşımadıklarını gözler önüne serer. Kadınların konumu ilişkiseldir, yani, ancak kurumları ve aileleri birbirine bağlayan çimento görevi görürler. Bu yüzden de erkeklere, yani anlam taşıyan yapıtaşlarına ihtiyaç duyarlar.

Romanın ve ünitelerin başlıkları kadınların ataerkil düzendeki bu fonksiyonlarıyla yakından alakalıdır. Bu başlıklar, tek başlarına anlamları olmayan, ama cümleleri birbirine bağlamaya yarayan, bu yüzden, böylece, yerine, rağmen, henüz gibi bağlaçlardır. Böylece romanın genelinde kadınlar ön plandadırlar ve de erkekler yerine birbirleri arasında bağlantı kurarlar. Bu yolla, romanda kadınlar arasında bir kardeşlik ve dayanışmanın gerekliği vurgulanmaktadır. Romanda bu dayanışmanın ideal örneğini iki kütüphaneci olan Tessa ve Cheryl vermektedirler. Bu iki kadın aynı zamanda iyi birer arkadaşlardır da: "*Bunu hemen hemen başarmışlar. Neredeyse sevgi gibi. Birbirlerinden gurur duyuyorlar, ve bunu yüksek sesle dile getirmeyi seviyorlar*" (Shields, 2003:39). Tessa'nın ellili, Cheryl'in da otuzlu yaşlarında olduğu düşünülürse, aralarındaki ilişki Irigaray'ın kadınların kurmalarını istediği anne-kız ilişkisine de iyi bir örnek teşkil eder.⁴

Reta roman yazmanın yanısıra yıllardır Fransız düşünür ve şair Danielle Westerman'ın kitaplarını çevirmektedir. İkisinin arasında hem kadın hem de yazar olmalarından kaynaklanan bir tür kardeşlik ilişkisi bulunmaktadır. Aynı zamanda, Danielle Reta'dan kırk yaş büyük olduğu için, bu ilişkiye anne-kız ilişkisi gözüyle de bakılabilir. Reta, Danielle'in İngilizce konuşan dünyayla iletişim kurmasında bir aracı görevi görür. Danielle aynı zamanda dünyadaki ilk feministlerden biridir. Bütün bunlar Danielle'i yalnız ve yabancılaşmış bir kadın yapar. Bu yüzden ki Reta, onun *Island* (Ada) adlı kitabını İngilizceye *Isolation*, yani yalnızlık, olarak çevirmeye karar verir, çünkü Ada adı onun bu yalnızlığını karşılamaya yetmez.

Danielle'in yalnız olmasının başka bir nedeni de erkek-egemen batı edebiyatı geleneğinde bir kadın yazar olarak var olmaya çalışmasıdır. Virginia Woolf, *Kendine Ait Bir Oda* adlı kitabında (1929:59-60, 69), yapıtın yıllarca süregelen ortak bir düşünme sonucu ortaya çıktıklarından bahseder ve kendisi dahil tüm kadın yazarların anneleri aracılığıyla geçmişe baktıklarını söyler. Virginia Woolf ve diğer birçokları gibi, Amerikalı eleştirmenler Gilbert ve Gubar da kadın yazarların azlığından kaynaklanan sorunlara dikkat çekerler. Kadınlar eril edebiyat dünyasında, kendilerinden "*üstün*" olan babaları karşısında, kendilerini rüşlerini ispatlamak zorunda hissederler ve bu da onları güvensiz olmaya iter. Gilbert ve Gubar bunu "*yazarlık kaygısı*" olarak adlandırır. Durum böyleyken de kadınlar birbirlerini beslemeli ve korumalıdır.

Romanda, Glenmar Collection üyeleri tarafından kurulan Stepping Stone Basımevi, edebiyat dünyasında olması gereken bir kadın dayanışmasına iyi bir örnek teşkil eder. Bu sekiz kadın, güçlenmek için biraraya gelerek kitaplarını beraber basarlar. Ayrıca içlerinden bazıları zaman zaman biraraya gelerek kendi hayatlarından ve kadının ataerkil düzendeki konumundan söz ederler. Bu diyalogları onları besleyip güçlendirir ve beraber "*yazmalarını*" sağlar. Bu konuşmalarda en çok göze çarpan unsur, birbirlerini sürekli olarak bölmeleri ve birinin yarım bıraktığı cümleyi bir diğerinin tamamlamasıdır:

"Birbirimizin lafını sürekli bölüyoruz. Farkında mısınız dördümüz nasıl

da -"

"Bu farklı. Eğer arada bir ast-üst ilişkisi yoksa birbirinin sözünü kesmek doğal -"

"Gerçekten mi? Buna gerçekten inanıyor musun?"

"Sohbet böyle ilerler, tuğla üstüne tuğla..." (Shields, 2003:254)

18

Bu kadınlar böylece biraraya gelip, Irigaray'ın "uğultu" (*babble*) diye adlandırdığı "dişi" bir dil konuşmaktadırlar, yani yarım kalan cümleler, nidalar, paylaşılan sınırlar ve söz kesmeler. Bu dişi dil, rasyonel ve çizgisel olmadığından, sembolik düzenin dışında kalır. Irigaray bu teorisini, kadının genital organlarından örnek alarak kurar. Birbirine sürekli değen iki dudak, metaforik olarak yatay ve dikey ilişkileri temsil eder. Yatay ilişki kadınlar arasındaki, dikey ilişkiyse anneler ve kızları arasındaki ilişkiyi temsil eder. Kadınlar arasındaki ilişkiyi iki dudak açısından ele alarak, Irigaray yine kadınlar arasında bir dayanışmanın gerekliliğini vurgular. Kadının başka kadınlarla ve kendisiyle iletişimi erkek-egemen toplumda dışlanır; kültürde yalnızca tüketilen bir anne bedeni vardır. Irigaray'e göre, bu bedenin sundukları düşünülüp, yeni bir etik oluşturulmalıdır.

Norah evden kaçtıktan sonra, önce erkek arkadaşıyla yaşamaya gider. Gittiği ilk gün, plastik bir tabak-çanak rafı almak için süpermarkete uğrar. Bu raf onu ataerkil düzen tarafından öngörülmüş geleneksel kadın rolüyle özdeşleştirmemize neden olur. Ancak tam eve dönerken, yolda başı örtülü Müslüman bir kadının kendisini yaktığına tanık olur ve düşünmeden yangını söndürmek için kadının üstüne atılır. Ancak elindeki plastik raf tutuşur ve Norah'nın eli yanar. Norah'nın eli kadının eriyen eliyle birleşir. Bu sahne birçok gerçeği ortaya çıkarması açısından önem taşır. Bu iki farklı kültürden gelen kadını birbirlerine bağlayan nesne, kadının ezilmişliğini temsil eden plastik rafın ta kendisidir. Norah Müslüman kadınla "*bir*" olur, böylece ataerkil düzenin nihai yıkıcılığını onunla paylaşır. Bu iki farklı düzenden gelen kadın aynı şekilde düzene karşı koyarlar: Vücutları aracılığıyla. Müslüman kadın kendisini yakar. Norah ise, bu olaydan sonra sokaklarda yaşamaya başlar ve zatüreeye yakalanır, bu da onun ataerkil düzende nefes alamadığının bir göstergesidir. Bu iki farklı kültürden gelen kadının bu şekilde ortak bir paydada birleştirilmesi, görünürde farklı olmalarına rağmen, iki kültürün aslında birbirlerine benzer olduğuna işaret eder. Müslüman dünyada kadın bir bedenden ibarettir ve erkeğin bakışından korunması için örtülmesi gerekir. Kadın kamusal alandan mahrumdur ve özel alana hapsedilmiştir. Öte yandan, Hıristiyan dünyada kadın, evrensellik ve eşitlik adına erkek kategorisine indirgenmiştir.

Romanın sonuna doğru, kadın karakterlerin kendi kadınlıklarıyla barışıklarını ve böylece de diğerleriyle bir uzlaşmaya vardıkları gözlemlenir. En önemli uzlaşma Reta ve Norah arasında gerçekleşir. Norah'nın annesine vermek istediği bir mesaj vardır ve ancak Reta romanın sonunda bunu anlayınca ikisi arasında iyi bir

uyum sağlanır. Bu iki kadından hangisi daha olgundur? Hangisi anne hangisi kızı rolündedir? İşte ancak bu roller değiştiğinde, Norah bir anne gibi Reta'ya örnek olduğunda ikisi arasında bir uzlaşma sağlanır. Norah hastanede metaforik olarak yeniden doğar çünkü hastanede dokuz ay yatar. Böylece anne ve kız birlikte Uyuyan Güzel masalını yeniden yazarlar. Ancak tek farkla. Norah'nın uyandıığında gördüğü ilk kişi annesidir, beyaz atlı prens değil.

Diğer bir uzlaşma, Reta'nın kendi kadınlığıyla barışmasıyla gözlenir. Bunun ipucu romanda şöyle verilir. Reta'nın adı, onun yazdığı kitap hakkında bir makale yazan erkek profesörün adıyla aynı puntoda yazılacaktır. Ama Reta bunu "düşünmemeye çalışır." Diğer bir deyişle, ataerkil düzenin ve onun dayattıklarının farkındadır, ancak buna yenilmeyerek yazmaya devam edecektir.

Romanın izleği, neredeyse hemen hemen düzgün bir anne-kız ilişkisi ve kadın dayanışmasının gerekliği temalarına dayanır. Anne ve kız arasında kadın kadına bir ilişki olmalı, ikisi de birbirine eşit derecede destek olmalıdırlar. Kadınlar arasında yaşanan rekabete gelince, bu durum sembolik düzenin kadınlara kurduğu bir tuzaktır. Kadınlar birbirlerine, Mary Daly'nin ezilen grup üyeleri arasında yaşanan rekabet için söylediği "yatay şiddet" uygulamaktan vazgeçmeli ve mümkün olduğunca birbirlerine destek olmalıdırlar ki buldukları ikincil konumdan sıyrılıp gerçek bir kimlik edinebilsinler. Irigaray'ın dediği gibi, belki gerçekten "Tanrı öldü" ancak Penis dimdik ayakta! Bu yüzden de ona karşı kadınlar saflarını birleştirmeliler.

NOTLAR

1- Bu yazıda yabancı kaynaklardan yapılan tüm çeviriler yazara aittir.

2- Irigaray'ın temsil edilmeyen anne-kız ilişkisiyle söylemek istediği, bu ilişkinin dilsel, toplumsal, göstergesel, kültürel, teorik, mitik, dini ve başka temsillerinin olmadığıdır. Bunun tam tersine örnek olarak, Hıristiyan öğretisinde ve bunun resmedilişinde sıkça rastlanan ana-oğul ilişkisi verilebilir.

3- Bu, Kristeva'nın Çin'e inceleme yapmaya gitmesine bir gönderme olabilir. Kristeva Çin'de yaptığı incelemeler esnasında, Batılı bir kadın olarak kendi konumunu karşılaştırma fırsatını buldu. Özellikle de Batı'daki annelik ve kadınlık sorunlarıyla ve bunların temsil edilmelerindeki sorunlarla ilgilenir hale geldi. **bknz. Julia Kristeva (1986). The Kristeva Reader. ed. by Toril Moi. New York: Columbia University Press. s. 145.**

4- Anne kavramını sadece biyolojik anne anlamında değil, daha geniş bir anlamda kullanan ilk kişi Alica Walker'dır. Alica Walker, "Edebi Annelerimizin Arayışı" adlı yazısında, anne kavramını sadece kendi biyolojik annesi için değil, diğer tüm kadın akrabalar ve komşular, güçlü ve önemli tüm kadınlar için kullanır

5- Sandra Gilbert ve Susan Gubar'ın yaklaşık 30 yıldır beraber kitap yazmaları, bir bakıma kadın dayanışmasına bir örnek teşkil edebilir.

Kaynakça:

Chodorow, Nancy (1984). *The Reproduction of Mothering*. Berkeley: University of California Press.

Irigaray, Luce (1985). *This Sex which is not One*. Ithaca: Cornell University Press.

— (1995). *The Irigaray Reader*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Shields, Carol (2003). *Unless*. London: Harper Collins Publishers.

Stern, Karl (1965). *The Flight from Woman*. New York: Paragon House Publishers.

The British WAWAV (1985). *Women Against Violence Against Women*. Onlywomen Press.

Whitford, Margaret (1991). *Luce Irigaray: Philosophy in the Feminine*. London and New York: Routledge.

Woolf, Virginia (1929). *A Room of One's Own*. England: Penguin Books.

Yuval-Davis, Nira (1997). *Gender & Nation*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.